Р Е П У Б Л И К А Б Ъ Л Г А Р И Я

Н А Р О Д Н О С Ъ Б Р А Н И Е

Проект

З А К О Н

за изменение и допълнение на Закона за отговорността на държавата и общините за вреди

(Обн., ДВ, бр. 60 от 1988 г.; изм. и доп., бр. 59 от 1993 г., бр. 12 от 1996 г., бр. 67 от 1999 г., бр. 92 от 2000 г., бр. 105 от 2005 г., бр. 30 и 33 от 2006 г., бр. 43 от 2008 г., бр. 17 от 2009 г. и бр. 38 от 2012 г.)

§ 1. В чл. 1, ал. 2 накрая се поставя запетая и се добавя „като местната подсъдност се определя по чл. 7, ал. 1.”

§ 2. В чл. 2 се правят следните изменения и допълнения:

1. Алинея 1 се изменя така:

„(1) Държавата отговаря за вредите, причинени на граждани от разследващите органи, прокуратурата или съда, при:

1. задържане под стража, включително като мярка за неотклонение, когато то е било отменено, прилагане от съда на задължително настаняване и лечение или принудителни медицински мерки, когато те бъдат отменени, както и при всички други случаи на лишаване от свобода в нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, наричана по-нататък „Конвенцията”, ратифицирана със закон (обн., ДВ, бр. 80 от 1992 г.; изменена с Протокол № 11 от 11 май 1994 г.; изм., бр. 38 от 2010 г.);

2. нарушаване на права, защитени от чл. 5, § 2 - 4 на Конвенцията;

3. обвинение в извършване на престъпление, ако лицето бъде оправдано или ако образуваното наказателно производство бъде прекратено поради това, че деянието не е извършено от лицето или че извършеното деяние не е престъпление, или поради това, че наказателното производство е образувано, след като наказателното преследване е погасено по давност или деянието е амнистирано;

4. налагане на наказание по Наказателния кодекс или на административно наказание, когато лицето бъде оправдано или административното наказание бъде отменено;

5. прилагане от съда на административна мярка, когато решението му бъде отменено като незаконосъобразно;

6. изпълнение на наложено наказание над определения срок или размер;

7. незаконосъобразно използване на специални разузнавателни средства.”

2. В ал. 3 след думите „Исковете по ал. 1” се добавя „и 2”.

§ 3. Създава се чл. 2б:

„Отговорност за дейност на органите на съдебната власт за нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок

(1) Държавата отговаря за вреди, причинени на граждани и на юридически лица от нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок, съгласно чл. 6, § 1 от Конвенцията.

(2) Исковете по ал. 1 се разглеждат по реда на Гражданския процесуален кодекс, като съдът взема предвид правната и фактическата сложност на делото, поведението на ищеца, на неговия процесуален или законен представител, на страните, на другите участници в процеса и на компетентните органи, довело до забавяне на производството, характера на правния интерес по делото, както и общата продължителност на производството.

(3) Предявяването на иск за обезщетение за вреди по висящо производство не е пречка за предявяване на иск и след приключване на производството.”

§ 4. В чл. 7 се правят следните изменения и допълнения:

1. Досегашният текст става ал. 1 и в нея думата „местожителството” се заменя с „настоящия адрес или седалището”.

2. Създава се ал. 2:

„(2) Исковете за обезщетение по чл. 2б се предявяват пред съда, в района на който е настоящият адрес или седалището на увредения.”

§ 5. В чл. 8 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 1 думите „чл. 1, ал. 1 и чл. 2, ал. 1” се заменят с „чл. 1, ал. 1, чл. 2, ал. 1 и 2, чл. 2а и чл. 2б, ал. 1”.

2. Създава се нова ал. 2:

„(2) Гражданите и юридическите лица могат да предявят иск по чл. 2б, ал. 1 по приключени производства само когато е изчерпана административната процедура за обезщетение за вреди по реда на глава трета „а” от Закона за съдебната власт, по която няма постигнато споразумение.”

3. Досегашната ал. 2 става ал. 3.

§ 6. В чл. 9, ал. 2 след думите „по чл. 2, ал. 1” се добавя „и 2, чл. 2а и чл. 2б, ал. 1”.

§ 7. В чл. 11, ал. 1 думата „предварителното” се заменя с „досъдебното”.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 8. **(1)** В срок шест месеца от влизането в сила на закона или от уведомяването им от регистратурата на Европейския съд по правата на човека искове за обезщетение по чл. 2б могат да подават и лицата, чиито жалби пред Европейския съд по правата на човека са отхвърлени, поради неизчерпване на новосъздадените вътрешноправни средства за защита и производствата по тях са все още висящи пред националните инстанции.

(2) В срок шест месеца от влизането в сила на закона или от уведомяването им от регистратурата на Европейския съд по правата на човека лицата, чиито жалби пред Европейския съд по правата на човека са отхвърлени, поради неизчерпване на новосъздадените вътрешноправни средства за защита и производствата по тях са приключили пред националните инстанции, могат да подадат заявления за обезщетение по реда на глава трета „а” от Закона за съдебната власт.

§ 9. Право да подадат заявление за обезщетение по реда на глава трета „а” от Закона за съдебната власт в шестмесечен срок от влизането в сила на закона имат и лицата, чиито национални досъдебни или съдебни производства са приключили към момента на влизане в сила на закона и не са изтекли повече от шест месеца от постановяването на окончателния акт.”

§ 10. Законът влиза в сила от 1 октомври 2012 г.

Законът е приет от 41-ото Народно събрание на …… 2012 г. и е подпечатан с официалния печат на Народното събрание.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ:

(Цецка Цачева)

М О Т И В И

към проекта на Закон за изменение и допълнение на Закона за отговорността на държавата и общините за вреди

Анализът на постановените от Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) осъдителни решения по дела срещу България показва, че са налице повтарящи се нарушения поради липса на ефикасно вътрешноправно средство за защита на засегнатите лица. По-конкретно става въпрос за създаване на национално средство, което да позволи на засегнатите лица да получат обезщетение за вредите, причинени им от нарушение на право по Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧОС), извършено от държавата или от нейни органи и длъжностни лица. Констатираната от съда липса на такова средство в действащото в Република България право налага неговото регламентиране чрез разширяване приложното поле на Закона за отговорността на държавата и общините за вреди (ЗОДОВ). По този начин се преодолява предишният подход на отговорност само при изчерпателно посочени основания, довел до множество осъдителни решения на ЕСПЧ срещу България.

С тази цел се предлагат изменения и допълнения в закона в следните насоки:

1. Предложените изменения и допълнения в чл. 2, ал. 1, т. 1 и 2 дават възможност за право на обезщетение при нарушаване на права, гарантирани от разпоредбите на чл. 5 от ЕКПЧОС. Множество са решенията на съда в Страсбург, по които страната е осъдена за липса на право на обезщетение или за несвоевременно изправяне пред съд за преглед на необходимостта от мярката за неотклонение. Съдилищата ще преценяват дали при постановяване на законосъобразно лишаване от свобода компетентните органи не са нарушили § 2-4 на чл. 5 от Конвенцията – съобщаване на разбираем език на причините за задържането, своевременно изправяне пред съд и гледане на мярка в разумен срок, право на обжалване пред съд на законосъобразността на лишаването от свобода и т.н.

Всяко задържане, което противоречи на критериите на чл. 5 от ЕКПЧОС, следва да бъде основание за ангажиране отговорността на държавата.

Като преценява нормите на ЗОДОВ с оглед изискванията на чл. 5, т. 5 от ЕКПЧОС, Европейският съд по правата на човека констатира, че когато задържането е било постановено в съответствие с формалните изисквания на

Наказателно-процесуалния кодекс, чл. 2 (ЗОДОВ) е неприложим, а правото на обезщетение не е осигурено и от друга норма - *„съгласно чл. 2, ал. 1 от Закона за отговорността на държавата за вреди лице, което е било задържано под стража, може да претендира обезщетение само ако задържането е било отменено "поради липса на законно основание". Този израз очевидно се отнася до незаконосъобразност съгласно вътрешното право."* (*Янков*, *Белчев*, *Хамънов*).

По делото „Стоичков" например ЕСПЧ е констатирал, че *„тъй като лишаването от свобода на жалбоподателя не е в нарушение на националния закон, той няма право на обезщетение по ЗОДВПГ, тъй като чл. 2 от Закона предвижда обезщетение само в случаите, когато задържането е "незаконно".* (§ 74 от решението).

Директното позоваване на Конвенцията цели да се избегне ограниченото прилагане на ЗОДОВ само в стриктно изброените в закона хипотези и да се предостави възможност съдът да съобрази действията на националните власти с Конвенцията и практиката на ЕСПЧ, тъй като хипотезите могат да бъдат много различни по своя характер и естество.

2. С предложението за създаване на чл. 2б се цели разширяване на приложното поле на закона, така че той да обхване и случаите на „забавено правосъдие". Съгласно пилотните решения на ЕСПЧ по делата „Фингър срещу България" (групирано по гражданскоправна материя) и обединените „Димитров и Хамънов срещу България" (групирани по наказателноправна материя), които констатират нарушения на член 6, § 1 от Конвенцията, българските национални власти в срок 12 месеца (до 10 август 2012 г.) следва да изработят и приложат необходимите механизми за разрешаване на системния проблем, свързан с „разумния срок" на производствата. С предлаганата промяна се създава механизъм за обезщетение и компенсация на вреди.

Гражданите и юридическите лица, чието право на разглеждане и решаване на делото в разумен срок по приключени производства е нарушено, могат да предявяват иска по чл. 2б само когато са изчерпали административната процедура за обезщетение за вреди по реда на глава трета „а" от Закона за съдебната власт, по която няма постигнато споразумение.

Същевременно в случаите на отделни нарушения в рамките на съответното производство предявяването на иск за отделно нарушение не преклудира правото да се търси обезщетение за нарушаване правото на съдебен процес в разумен срок в случаите, когато е забавено производството в цялост.

3. Предлага се допълнение, с което се уточнява местната подсъдност на искове за обезщетение за вреди, причинени на граждани и юридически лица от незаконосъобразни актове, действия и бездействия на органи и длъжностни лица при или по повод изпълнение на административна дейност (чл. 1, ал. 1), като се препраща към чл. 7, ал. 1 от ЗОДОВ – „пред съда по мястото на увреждането или по настоящия адрес или седалището на увредения", в отклонение от местната подсъдност по чл. 133 от Административнопроцесуалния кодекс.

Това е наложително, тъй като съгласно трайната практика на Върховния административен съд при разрешаването на спорове относно местната подсъдност на исковете по оспорване на индивидуалните административни актове и за обезщетение за вреди от незаконни актове, действия или бездействия на административни органи и длъжностни лица правилата за изборност на местната подсъдност по чл. 7 от ЗОДОВ не се прилагат. По този начин действащата уредба определя почти изключителна местна компетентност на Административния съд – София-град, по исковете с правно основание чл. 1, ал. 1 от ЗОДОВ. С предложената уредба относно местната подсъдност по тези искове се преодолява забавянето на делата и разрешаването им извън „разумния" срок. Постига се и допълнителен ефект, като се улеснява достъпът до правосъдие на гражданите и юридическите лица.

Относно исковете за обезщетения за нарушаване правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок е предвидена подсъдност по настоящия адрес или седалището на увредения с оглед характера и предмета на тези искове.

4. Предлагат се преходни разпоредби, съгласно които в срок шест месеца от влизането в сила на закона или от уведомяването им от регистратурата на Европейския съд по правата на човека искове за обезщетение по чл. 2б да могат да подават и лицата, чиито жалби пред Европейския съд по правата на човека са отхвърлени, поради неизчерпване на новосъздадените вътрешноправни средства за защита и производствата по тях са все още висящи пред националните инстанции.

По отношение на приключилите пред националните инстанции производства в срок шест месеца от влизането в сила на закона или от уведомяването им от регистратурата на Европейския съд по правата на човека лицата, чиито жалби пред Европейския съд по правата на човека са отхвърлени, поради неизчерпване на новосъздадените вътрешноправни средства за защита могат да подадат заявления за обезщетение по реда на глава трета „а" от Закона за съдебната власт.

Право да подадат заявление за обезщетение по реда на глава трета „а” от Закона за съдебната власт в шестмесечен срок от влизането в сила на закона имат и лицата, чиито национални досъдебни или съдебни производства са приключили към момента на влизане в сила на закона и не са изтекли повече от шест месеца от постановяването на окончателния акт.

В законопроекта са отразени предложения и на неправителствени организации, практиката на ЕСПЧ и препоръки на Комитета на министрите към Съвета на Европа, с което Република България ще изпълни задълженията си като държава - членка на ЕКПЧОС.

МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ:

(Бойко Борисов)